

ختایی

هدف‌های رفتاری: پس از پایان این فصل هنرجو باید بتواند:

- ۱- انواع برگ‌ها را نام ببرد و طراحی کند.
- ۲- غنچه و انواع آن را طراحی کند.
- ۳- روش‌های مختلف طراحی بند را شرح دهد و انواع بند را طراحی کند.
- ۴- انواع ساقه را با روش‌های مختلف طراحی کند.
- ۵- انواع گل‌ها را نام ببرد و طراحی کند.
- ۶- ترکیب‌بندی‌های مختلفی از ساقه، برگ، گل و غنچه را اجرا نماید.

ختایی

اجزای ساختمان ختایی عبارت‌اند از:

- ۱- برگ
- ۲- غنچه
- ۳- گل
- ۴- بند

طراحی برگ کوچک:

مراحل اجرا

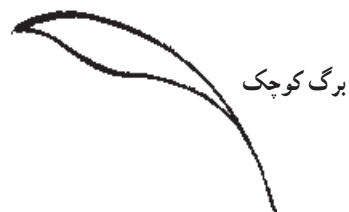
- ۱- اجرای خط بالایی برگ
- ۲- اجرای خط پایینی برگ
- ۳- اجرای کامل برگ

شکل ۲-۲

برگ

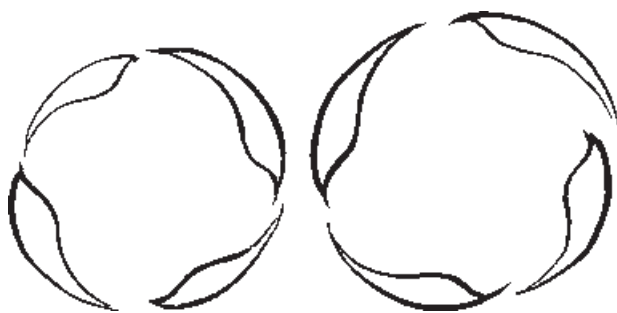
در طبیعت انواع و اقسام برگ‌ها در اندازه‌های کوچک و بزرگ وجود دارد که در طراحی سنتی نیز به همان گونه است. از این رو، برای کسب مهارت و آمادگی در طراحی، ابتدا از برگ کوچک ساده شروع می‌نماییم.

شکل ۲-۱

تذکره: برای این که برگ با کیفیت بهتر طراحی شود لازم است هر یک از خطوط، از ابتدا تا انتها، با یک حرکت سریع قلم اجرا شود.

برای ایجاد هماهنگی میان دست و چشم به تمرین زیاد نیاز است^۱ و برای طراحی و شناخت حالت، حرکت و تناسب دقیق، ابتدا باید اجرای برگ از یک جهت حرکت تمرین شود. پس از کسب مهارت لازم، تمرین از جهات دیگر حرکت برگ نیز، ضروری است.

شکل ۲-۳

غنچه

یکی دیگر از عناصر مورد استفاده در طراحی سنتی، که عامل تحوّل و تنوع نقوش می‌گردد، غنچه است. غنچه از دو قسمت تشکیل می‌شود: الف: ته غنچه ب: گل برگ
الف - ته غنچه^۲: ته غنچه، دارای انواع مختلف است، که طراح براساس ذوق و سلیقه‌ی خود می‌تواند از آن‌ها در جای مناسب استفاده نماید.

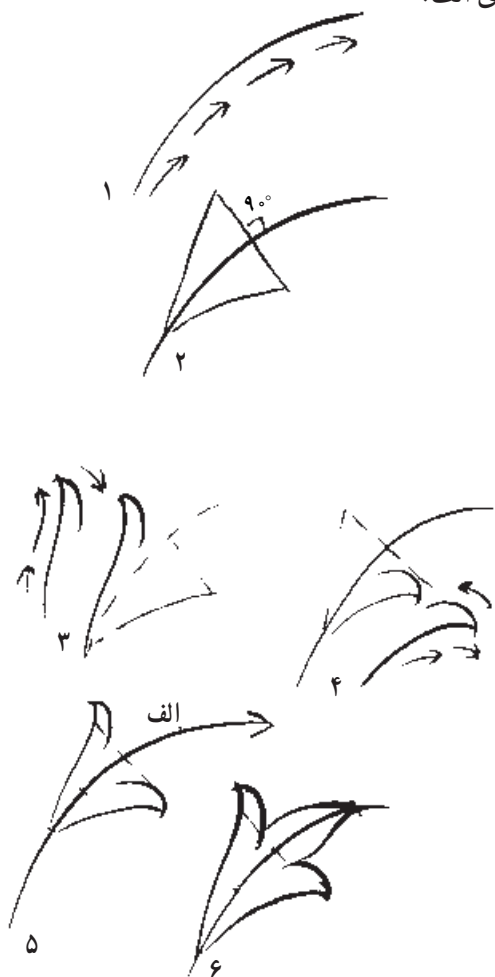

شکل ۲-۴

طراحی (ته غنچه)

مراحل طراحی ته غنچه:

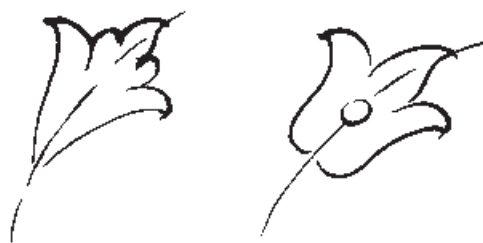
- ۱- اجرای قوس تقارن (محور) از پایین به بالا؛
- ۲- اجرای یک مثلث متساوی الاضلاع بر روی قوس تقارن، به طوری که یک ضلع آن قوس تقارن را قطع کند و با آن یک زاویه‌ی تقریباً ۹۰ درجه بسازد؛
- ۳- طراحی دندانه‌ی بالای قوس؛
- ۴- طراحی دندانه‌ی پایین قوس؛
- ۵- تعیین کردن نقطه‌ی الف بر روی خط تقارن، زیر قاعده‌ی مثلث به اندازه‌ی نصف ارتفاع مثلث (مطابق شکل)؛
- ۶- طراحی دندانه‌ی وسط ته غنچه، به اندازه‌ی ارتفاع نقطه‌ی الف.

شکل ۲-۵

۱- هنگام تمرین و طراحی برگ از جهات مختلف برای نبل به کیفیت بهتر و بالابردن قدرت دست، از چرخاندن صفحه‌ی کاغذ و یا تغییر جهت و حالت بدن پرهیز شود.
۲- کاس برگ

توجه: نسبت حجم گل برگ و کاس برگ تقریباً به یک اندازه است، که موجب ایجاد تناسب بین آن دو می‌گردد.
 تکمیل غنچه: در مرحله‌ی نهایی و تکمیلی غنچه، برای نشان دادن تداوم رشد و زیبایی آن، لازم است یک برگ ساده‌ی کوچک که در حکم جوانه است به آن اضافه شود.

شکل ۲-۶ نمونه‌های گوناگون ته‌غنچه

ب- طراحی گل برگ: گل برگ شکل تخم مرغی دارد.

شکل ۲-۸

الف

ب

نحوی قرار گرفتن گل برگ: جهت گل برگ با محور تقارن کاس برگ مطابق است.

انواع غنچه: غنچه در طراحی سنتی به دو گروه تقسیم

می‌شود:

الف: غنچه‌ی گل پنج پر

ب: غنچه‌ی گل عباسی

الف: غنچه‌ی گل پنج پر. گل پنج پر دارای غنچه‌های

متنوعی است. مانند:

۱- غنچه‌ی ساده (کوچک)

۲- غنچه‌ی دولبه (متوسط)

۳- غنچه‌ی سه‌لبه (بزرگ)

ترکیب گل برگ و کاس برگ

شکل ۲-۷

غنچه‌ی انار

شکل ۲-۹

کاس برگ، گل برگ و تخمک تشکیل می شود در این غنچه ها نیز اجزای فوق مشاهده می شود و در واقع هنرمندان، این چنین از طبیعت بهره می گیرند و به مدد ذوق و سلیقه و دانش، از تمامی آن ها در جای خود استفاده می کنند.

تقسیم بندی و طراحی غنچه ها بر اساس قانون طبیعی، ابتدا از غنچه ی کوچک و ساده شروع می شود و هرچه از زمان رشد و نمو آن می گذرد، گل برگ آن بزرگ تر و تعداد لبه های آن بیش تر می شود. هم چنان که در طبیعت ساختمان یک غنچه از

شکل ۱۰-۲ انواع غنچه های گل پنج پر

یادآوری: در مورد روش طراحی غنچه‌های گل عباسی در درس بعد، قبل از آموزش گل عباسی، توضیحاتی ارائه خواهد شد.

بند (ساقه)^۱

همان‌گونه که در طبیعت، گل‌ها و برگ‌ها بر روی شاخه (ساقه) می‌رویند، در طراحی سنتی نیز همین اتفاق بر روی بند صورت می‌گیرد و بند عامل رویش، اتصال و ترکیب‌بندی گل‌ها و برگ‌ها می‌شود.

طراحی بند: برای طراحی بند از سه روش استفاده می‌شود.

۱- روش طراحی با پرگار

۲- روش طراحی با استفاده از نخ و قرقره

۳- روش طراحی با دست (بدون استفاده از ابزار)

۱- روش طراحی با پرگار: ابتدا دهانه‌ی پرگار را به میزان

دل‌خواه باز کنید و سپس پایه‌ی پرگار را در وسط کاغذ (به‌طور

مثال نقطه‌ی الف) قرار دهید و نیم‌دایره‌ای به قطر 'ب'، 'ث' رسم

کنید. سپس پایه‌ی پرگار را در نقطه‌ی 'ب' قرار دهید و نیم‌دایره

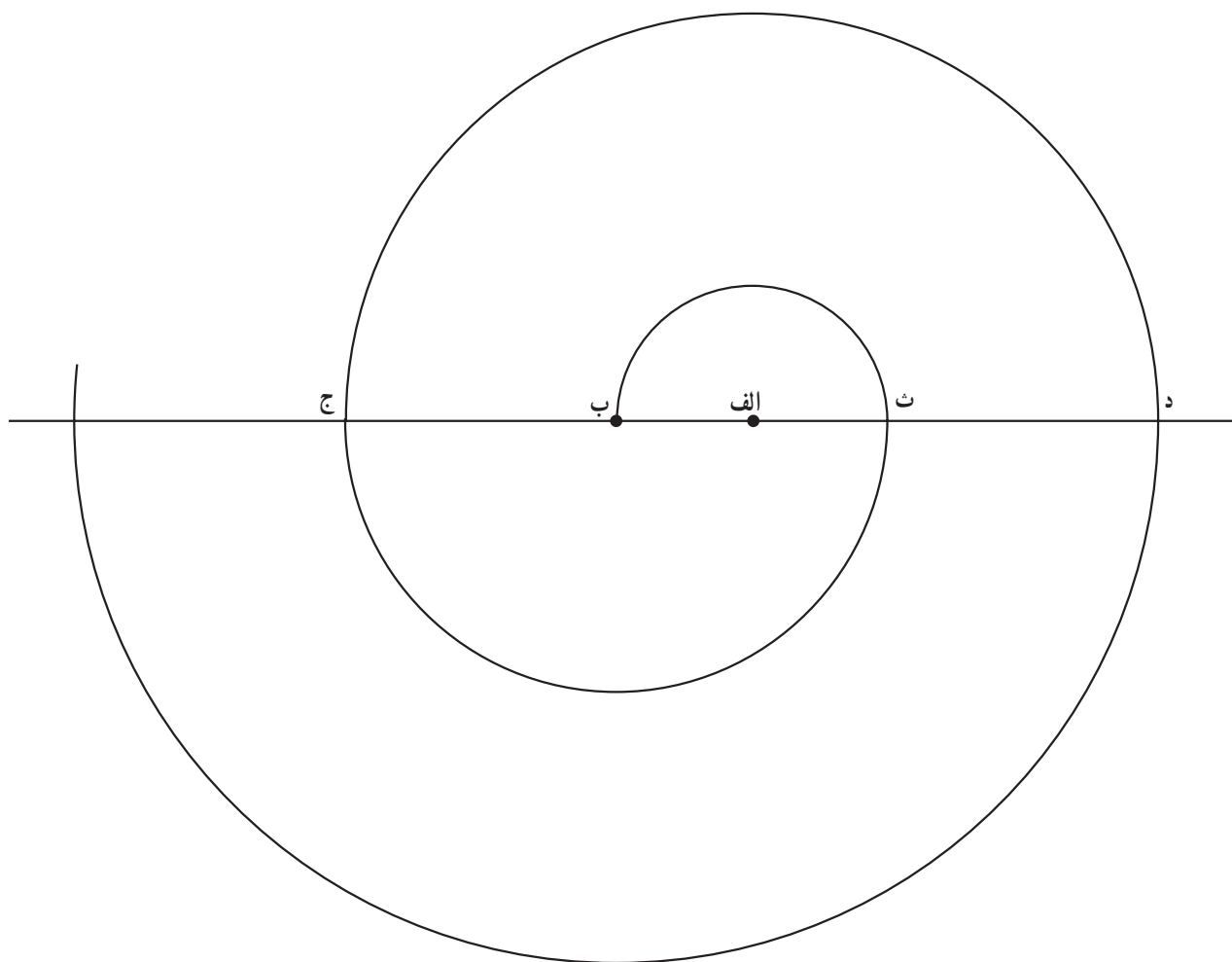
'ث، ج' را ترسیم کنید. دوباره پایه‌ی پرگار را در نقطه‌ی 'الف'

قرار داده، نیم‌دایره‌ی 'ج، د' را ترسیم کنید.

در صورت نیاز به حرکت و قوس بیش‌تر می‌توانید پایه‌ی

پرگار را در دو نقطه‌ی (الف) و (ب) به تعداد مورد نظر جابه‌جا

نموده، همین روش را ادامه دهید.

شکل ۱۱-۲

۱- در طراحی سنتی و در طرح‌های ختایی گاهی بند ساقه نیز نامیده می‌شود.

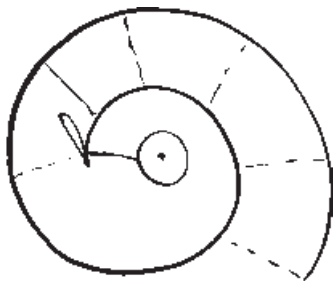
۲- روش طراحی با استفاده از نخ و قرقره: مقداری نخ را به دور قرقره‌ای بپیچید، سپس سر نخ را طوری گره بزنید که مداد، آزادانه در داخل آن قرار گیرد. سپس قرقره را در وسط کاغذ ثابت نگاه دارید و مداد را حول محور قرقره مماس با سطح کاغذ، به طوری که هنگام اجرا، نخ به تدریج از دور قرقره باز شود، بچرخانید. اجرای این کار بسته به تعداد قوس‌های مورد نیاز، می‌تواند ادامه یابد.

یادآوری: برای اجرای بند با فاصله‌ی قوس‌های مختلف باید قطر قرقره تغییر کند زیرا تعیین فاصله قوس‌ها بستگی به قطر قرقره دارد. از این روش به دو گونه می‌شود طراحی نمود. طراحی قوس بند از مرکز به بیرون و یا برعکس.

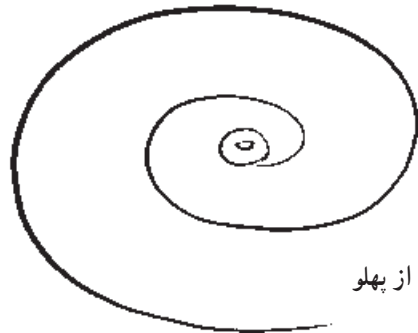
یادآوری: توصیه می‌شود از دو روش مذکور برای طراحی بند استفاده نکنید. طراحی بند را نیز مانند دیگر اجزای طراحی سنتی، با دست اجرا نمایید. زیرا در طراحی با دست «بدون کمک از ابزار» به طرح‌های قوی‌تر و زیباتری دست می‌یابید و توانایی شما در اجرا، بسیار افزایش خواهد یافت. در ضمن،

ارزش آثار هنری به اجرای آن با دست بستگی دارد.

۳- روش طراحی با دست (بدون استفاده از ابزار): چون بند، شکل دایره دارد و فضایی به اندازه‌ی یک مربع را اشغال می‌کند، برای طراحی و اجرای صحیح آن ابتدا لازم است، یک مربع به اندازه‌ی دل‌خواه ترسیم کنید. سپس برای اجرای مناسب، نقطه‌ی وسط اضلاع را پیدا و شماره‌گذاری کنید. اجرای بند را از نقطه‌ی شماره‌ی (۱) آغاز و قوس بند را طوری اجرا نمایید که در نقطه‌ی شماره‌ی (۲) با ضلع مربع مماس گردد. سپس از نقطه‌ی شماره‌ی (۲) عبور کند و به نقطه‌ی شماره‌ی (۳) برسد و در ادامه، به طرف نقطه‌ی چهارم حرکت قوس را به داخل دایره (مطابق شکل) متمایل سازید. ضمناً حرکت قوس در ادامه با شروع طراحی بند در یک راستا و فاصله‌ی خاصی قرار می‌گیرد، که آن نقطه، تعیین‌کننده‌ی فاصله‌ی ادامه‌ی قوس با قسمت‌های اولیه است. بنابراین، قوس باید طوری ادامه یابد که این فاصله رعایت گردد. در انتها زمانی می‌تواند حرکت قوس متوقف گردد که رعایت این فاصله ممکن نباشد.

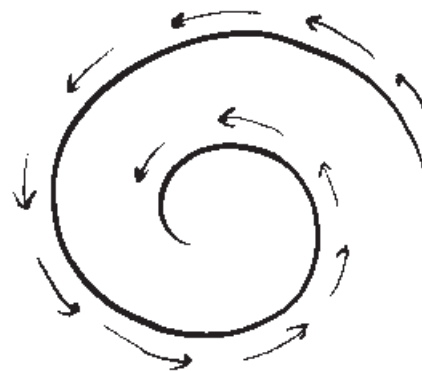
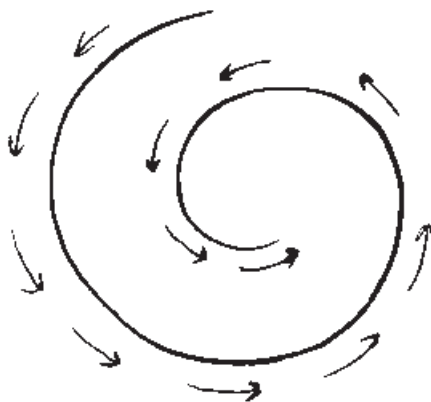

تصویر طرح از بالا

تصویر طرح از پهلو

شکل ۱۲-۲

شکل ۱۳-۲

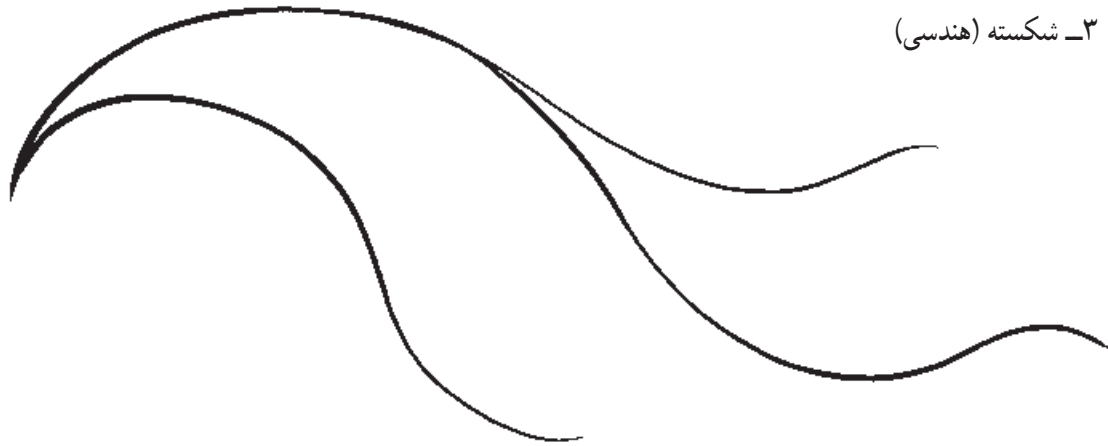
۱- نمونه و روش طراحی بند افشان: بند افشان از یک نقطه به عنوان ریشه یا مبدأ آغاز می شود و قوسی شکل است.

اشکال بند: بند به سه شکل کلی طراحی می شود:

۱- افشان

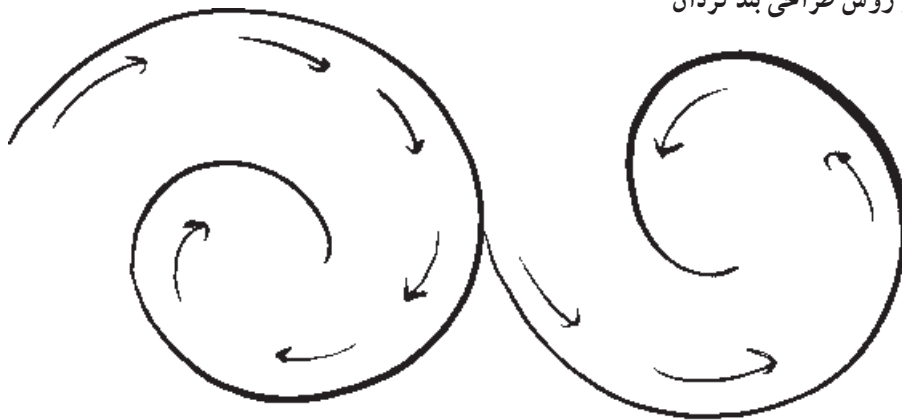
۲- گردان

۳- شکسته (هندسی)

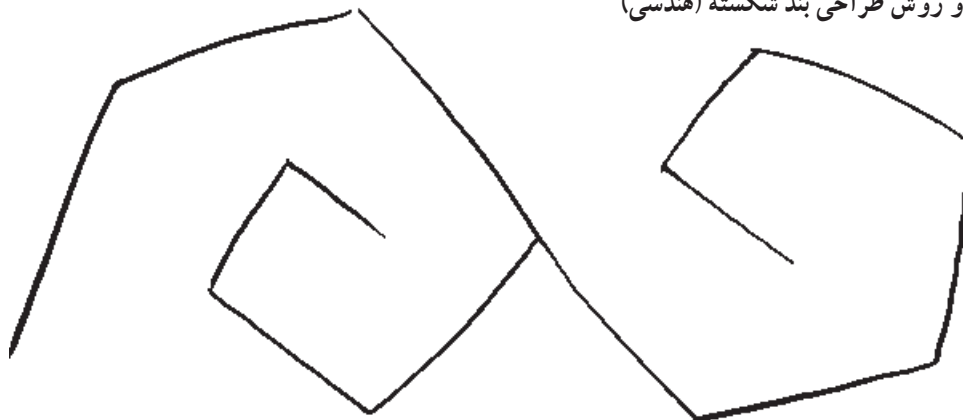
شکل ۱۴-۲

۲- نمونه و روش طراحی بند گردان

شکل ۱۵-۲

۳- نمونه و روش طراحی بند شکسته (هندسی)

شکل ۱۶-۲

اجرای بند (ساقه)

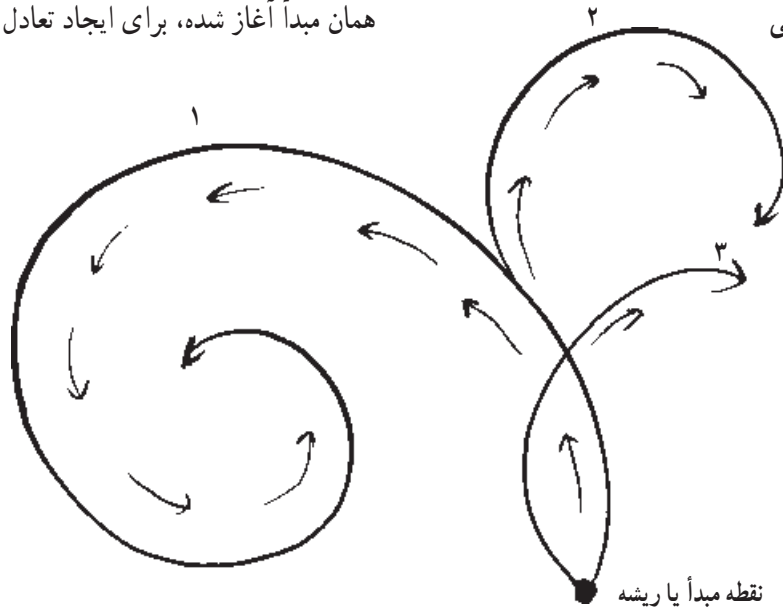
نام‌گذاری بخش‌های مختلف ساقه به شرح زیر است:

الف: ساقه‌ی اصلی

ب: ساقه‌ی انشعابی (از ساقه‌ی اصلی خارج می‌شود).

ج: ساقه‌ی فرعی (کوتاه‌تر از ساقه‌ی اصلی است و از

همان مبدأ آغاز شده، برای ایجاد تعادل ترسیم می‌شود).

شکل ۱۷-۲

۱- ساقه‌ی اصلی ۲- ساقه‌ی انشعابی ۳- ساقه‌ی فرعی

ترکیب برگ و غنچه با ساقه

مراحل ترکیب:

۱- طراحی ساقه

۳- طراحی غنچه‌ها و برگ‌ها بر روی محل‌ها به تناسب

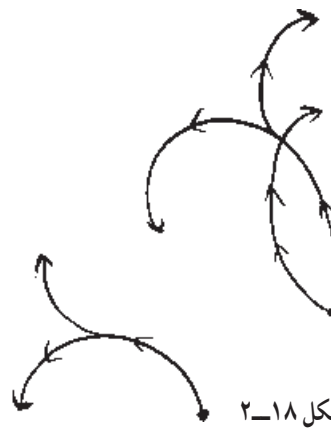
محل و اندازه‌ی تعیین شده (که به کوچکی و بزرگی غنچه‌ها

بستگی دارد).

گفتنی است که غنچه‌ها در سر ساقه‌های اصلی و

فرعی و برگ‌ها در جای مناسب در میان غنچه‌ها قرار

می‌گیرند.

شکل ۱۸-۲

۲- تعیین محل و اندازه‌ی غنچه بر روی ساقه

شکل ۲۰-۲

شکل ۱۹-۲

۴- به برگ‌های کنار ساقه توجه شود تا از نظر ابعاد و حالت، متناسب با برگ‌های کوچک باشند و در جهت گردش ساقه قرار گیرند.

شکل ۲-۲۲

شکل ۲-۲۱

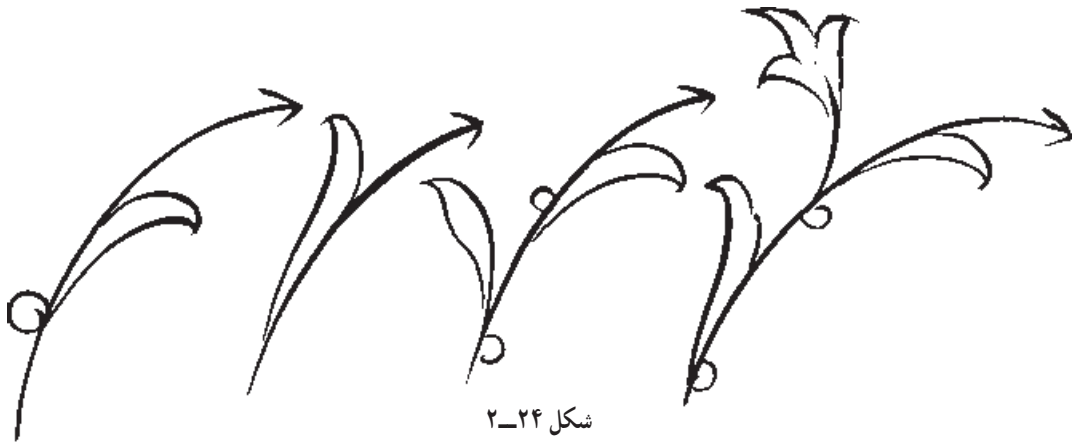
۵- پر کردن فضای میانی برگ‌ها و غنچه‌ها بر روی ساقه به کمک برگچه‌ها (این برگچه‌ها قسمت‌های خالی ساقه‌ها را پر می‌کنند و آن‌را از حالت خشکی خارج می‌سازند.)

۶- تعیین محل و طراحی جوانه، برآمدگی‌ها و زواید بر روی ساقه

شکل ۲-۲۳

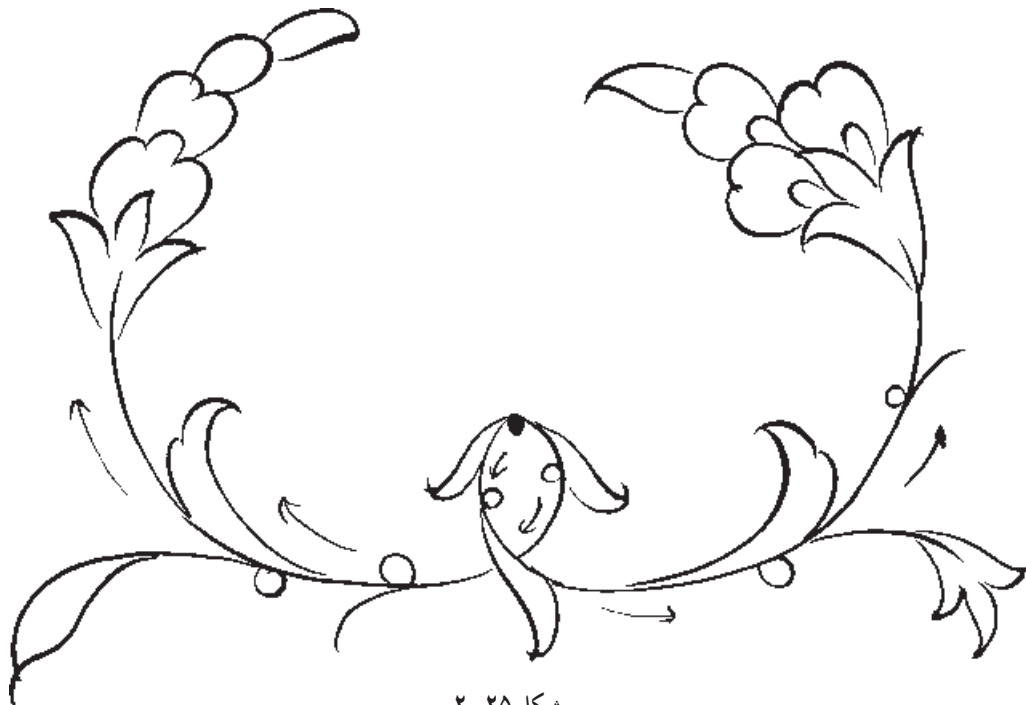
توضیح: همان طوری که بر روی ساقه‌ی طبیعی در محل رویش برگ‌ها و غنچه‌ها، جوانه، برآمدگی‌ها و زائیده به وجود می‌آید در طراحی سنتی نیز این موارد، مطابق شکل در نظر گرفته شده است.

شکل ۲-۲۴

الف: به صورت آزاد (مطابق تصویر)
ب: به صورت قرینه‌سازی و کنترل شده

رشد و تکثیر ساقه: طراحی ساقه به دو صورت کلی صورت می‌گیرد:

شکل ۲-۲۵

یکی از گل‌های ساده که بیش‌ترین کاربرد را در طراحی

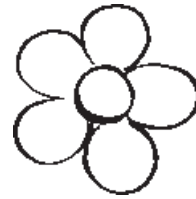
در طراحی سنتی، گل‌ها دارای انواع مختلفی هستند: سنتی دارد، گل پنج‌پر است که خود دارای انواع گوناگون است.

طراحی گل'

ساده و پیچیده

۱- قبل از ورود به مبحث طراحی گل‌ها، باید تمرین طراحی دایره در جهات مختلف با دست صورت گیرد، تا هنرجو توانایی لازم را در طراحی گل‌ها پیدا کند.

روش و مراحل طراحی گل پنج پر ساده:

شکل ۲۶-۲

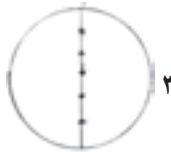
۱- طراحی دایره با دست

۲- تعیین مرکز و رسم قطر دایره

۳- تقسیم قطر دایره به شش قسمت مساوی

شکل ۲۷-۲

۴- طراحی دو دایره‌ی مرکزی (مطابق شکل)

۵- تقسیم نیم دایره‌ی بزرگ‌تر به پنج قسمت مساوی با دست.

۶- طراحی قطرهای دایره از قسمت‌های تعیین شده

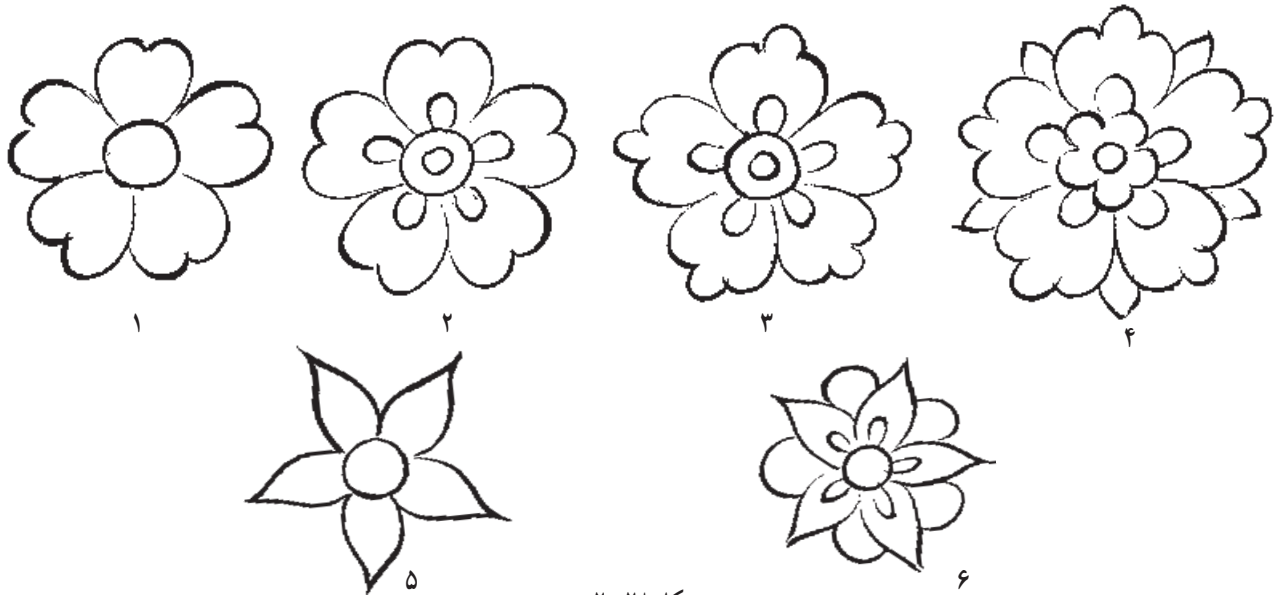

۷- ترسیم گل برگ‌ها (مطابق شکل)

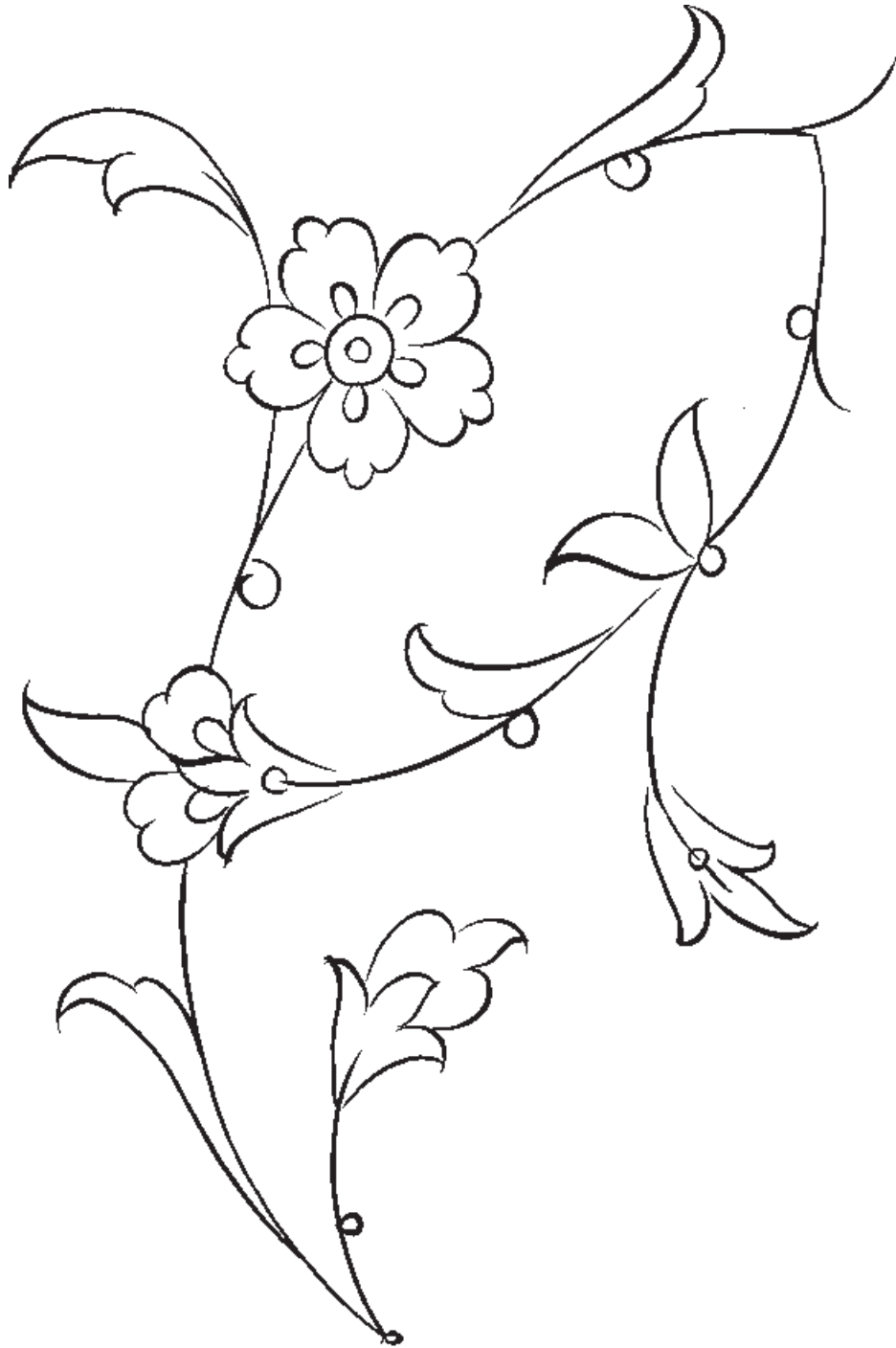
توضیح: هنرجو لازم است مراحل بالا را تا آنجا تکرار نماید که در نهایت بتواند بدون طی این مراحل، آزادانه و به راحتی، گل پنج پر را طراحی کند. اکنون پس از فراگیری روش و مراحل طراحی گل پنج پر

لازم است انواع آن به ترتیب شماره طراحی شود. در این گل‌ها نیز همانند غنچه‌ها، هر قدر گل برگ‌ها، بزرگ شوند، دارای تزینات بیش‌تری خواهند شد.

شکل ۲۸-۲

به طور کلی به تمام گل‌هایی که در طراحی آن‌ها از روش طراحی گل پنج‌پر استفاده می‌شود «پنج‌پر» می‌گویند. ممکن است این گل‌ها، سه‌پر، چهارپر، شش‌پر، هفت‌پر و یا ... باشند که همه‌ی آن‌ها از یک خانواده محسوب می‌شوند. گل‌های پنج‌پر، مانند غنچه‌های خود از کوچک به بزرگ به صورت ساده تا پیچیده‌ترین می‌گردند.

شکل ۲۹-۲ ترکیب‌بندی گل پنج‌پر بر روی ساقه

غنچه‌ی گل عباسی

روش و مراحل طراحی غنچه گل عباسی

۱- طراحی خط محوری

۲- طراحی کاس برگ غنچه به روش قبل

۳- طراحی گل برگ های دو طرف غنچه

۴- طراحی گل برگ میانی و برگ جوانه‌ی بالای آن

۵- طراحی تزئینات داخلی اجزای غنچه

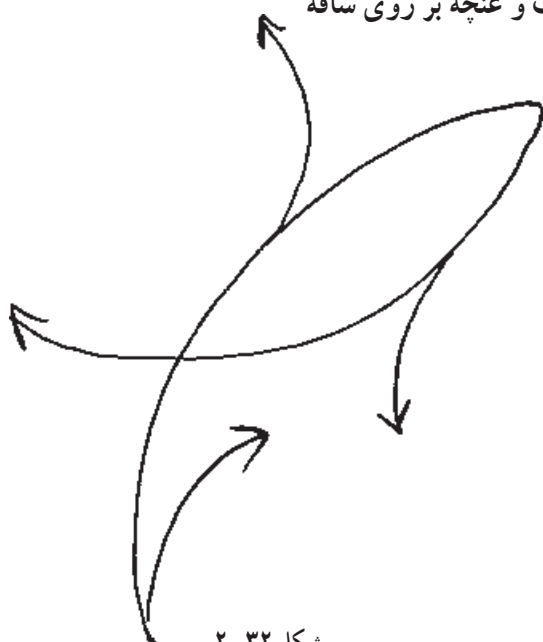

شکل ۳۰-۲

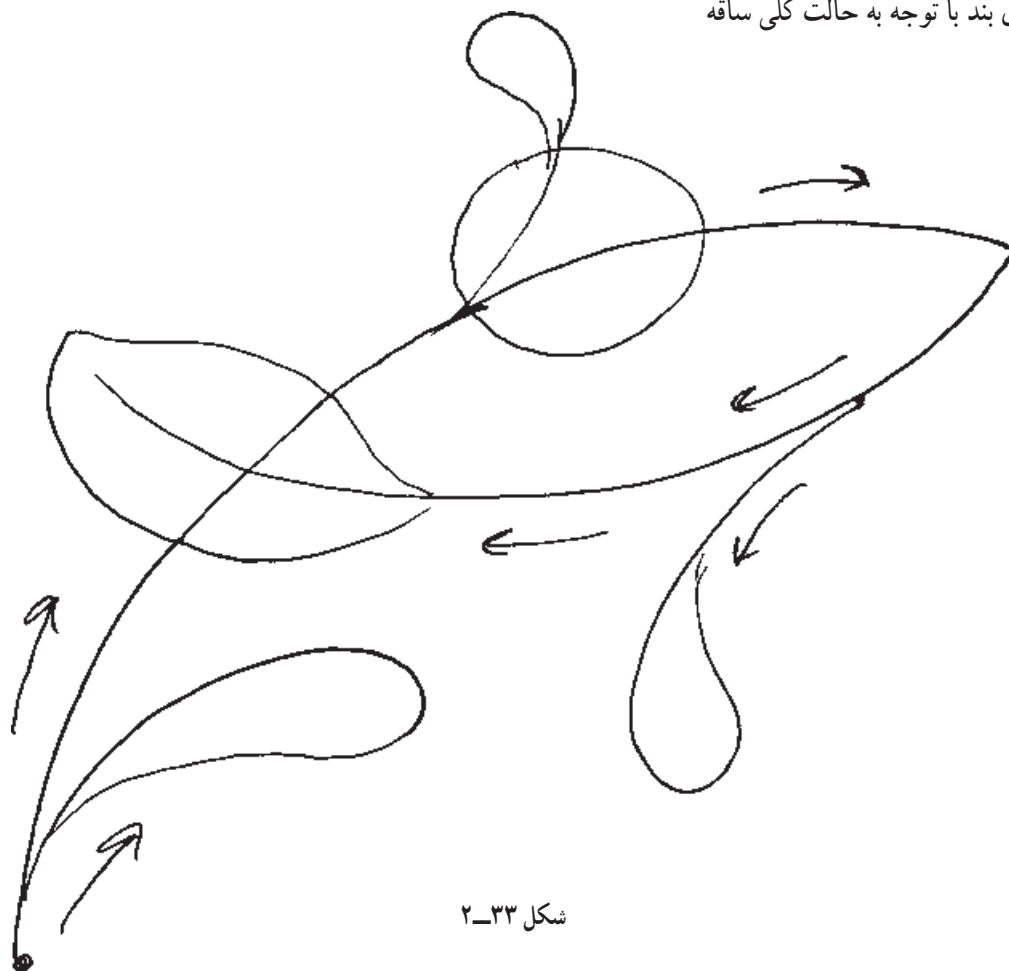
شکل ۳۱-۲ انواع دیگر غنچه‌های گل عباسی

روش ترکیب بندی گل، برگ و غنچه بر روی ساقه
۱- اجرای بند

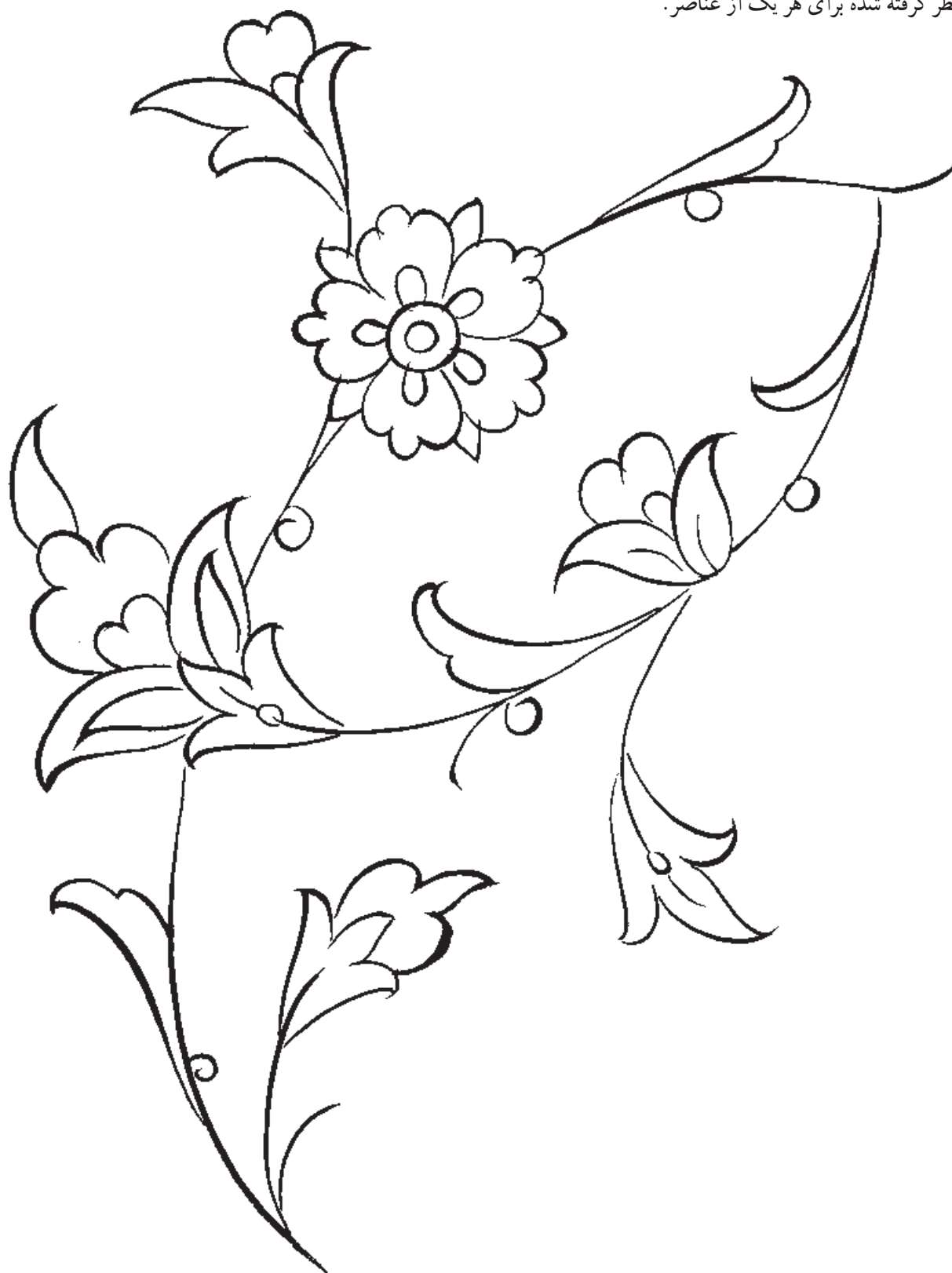
شکل ۲-۳۲

۲- تعیین محل و رعایت تناسب اجزا (گل، برگ، غنچه
و ...) بر روی بند با توجه به حالت کلی ساقه

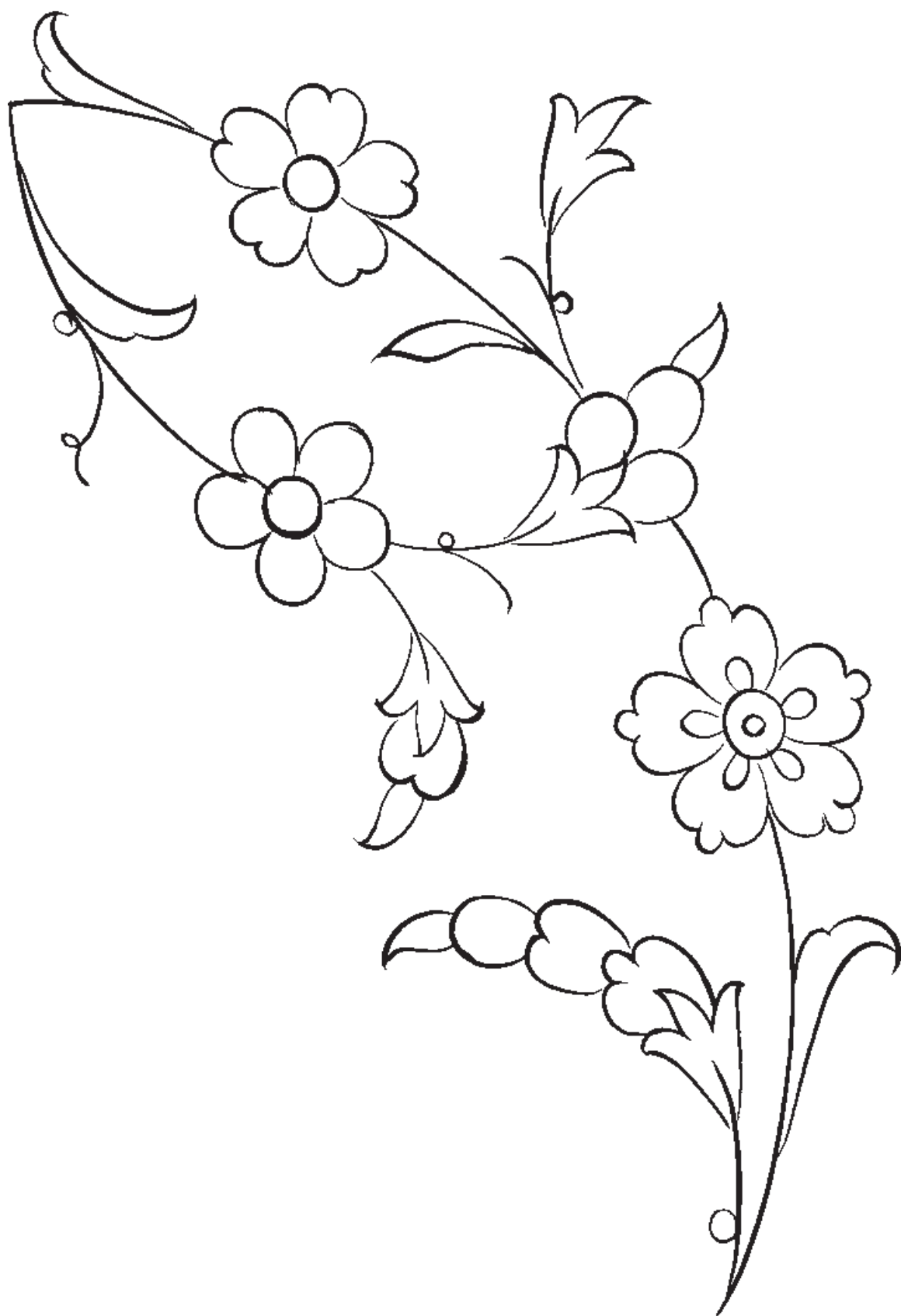
شکل ۲-۳۳

۳- ساخت و ساز اجزا بر روی بند، با توجه به فضای در نظر گرفته شده برای هر یک از عناصر.

شکل ۲-۳۴

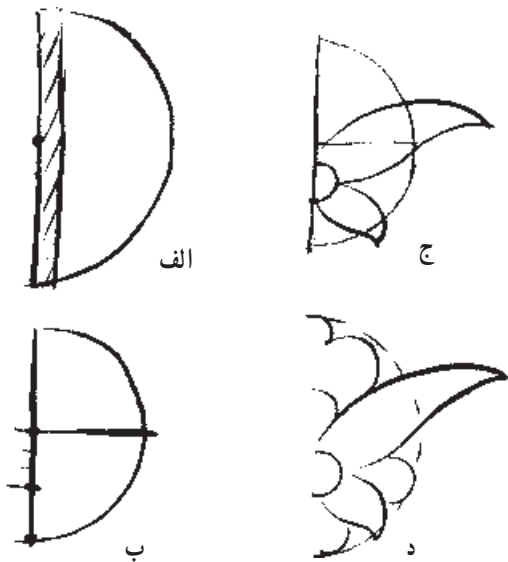

شکل ۲-۳۵ ساخت و ساز یک نمونه‌ی دیگر از ترکیب‌بندی اجزا بر روی بند

گل‌های عباسی^۱

گل‌های عباسی به دو گروه «گل‌های عباسی کوچک» و «گل‌های عباسی بزرگ» تقسیم می‌شوند:

گل‌های عباسی کوچک (پروانه‌ای^۲): گل‌های پروانه‌ای از موارد الهام از طبیعت است که هنرمند با دریافت ذهنی از نمونه‌های طبیعی، طرح را منطبق با دیدگاه و ذهنیت خویش به گونه‌ای جدید طراحی می‌کند.

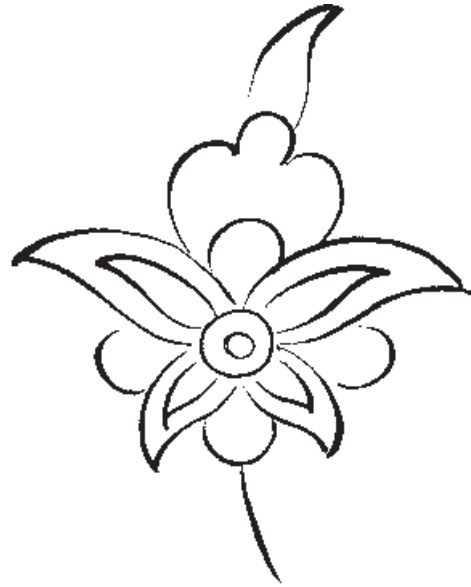

شکل ۳۷-۲

- ۵- نیمه‌ی پایینی خط عمود را به دو قسمت مساوی تقسیم می‌کنیم.
- ۶- قسمت بالایی خط تقسیم‌شده را به سه قسمت مساوی تقسیم می‌کنیم.
- ۷- نیم‌دایره‌ای به قطر $\frac{2}{3}$ پایینی این پاره خط ترسیم می‌کنیم^۳.

۸- برای طراحی گل برگ‌های گل پروانه‌ای (مطابق طرح)، ابتدا طراحی را از گل برگ کوچک به ترتیب شماره در جهت فلش‌ها آغاز می‌کنیم^۴ و در طراحی پاره خط ۳، ۵ حتماً باید خط با یک حرکت قلم، از نقطه‌ی چهار که وسط نیم‌دایره است عبور کند.

پس از طراحی گل برگ‌های گل پروانه‌ای، برای پرکردن فضاهای باقی مانده می‌توان از گل برگ‌های گل پنج‌پر، مطابق طرح استفاده نمود.

شکل ۳۶-۲

روش طراحی گل پروانه‌ای:

- ۱- ترسیم دایره
- ۲- ترسیم قطر آن
- ۳- ترسیم خطی به موازات قطر دایره و به فاصله‌ی حدود $\frac{1}{5}$ اندازه‌ی شعاع (عمود بر قطر)
- ۴- با حذف فاصله‌ی قطر تا خط عمود، گل پروانه‌ای را در نیم‌دایره‌ی باقی مانده طراحی می‌کنیم.

۱- ترسیم گل عباسی که ضمناً به گل شاه‌عباسی نیز معروف است، به صورت قرینه‌ای اجرا می‌شود.

۲- نام دیگر آن گل «کم‌پر» یا «چهارپر» است.

۳- این تقسیمات برای تعیین محل و اندازه‌ی دایره‌ی مرکزی گل پروانه‌ای نسبت به کل دایره صورت می‌گیرد.

۴- فاصله‌ی نقطه ۲ بر روی نیم‌دایره به اندازه‌ی $\frac{1}{5}$ آن است و اندازه‌ی پاره خط ۳-۴ با پاره خط ۴-۵ برابر است.

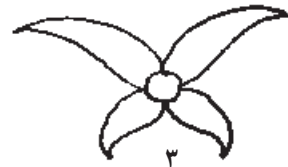
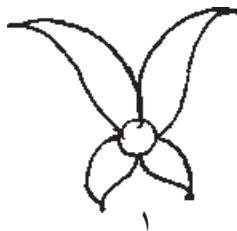
برای تکمیل گل لازم است نیمه‌ی دیگر آن را با همین روش طراحی کرد. برای کسب توانایی بیش‌تر در ترسیم طرح فوق، به حدی باید تمرین نمود که طراحی کامل آن بدون استفاده از تقسیم‌بندی‌های فوق ممکن گردد^۱.

تذکر: یک گل پروانه‌ای زیبا چشم‌نواز در حال پرواز، دارای مشخصه‌های زیر است. تناسب، شادابی، شکوفایی.

معین کنید در طرح‌های زیر، مشخصات ارائه‌شده در کدام یک صادق است؟

شکل ۲-۳۸

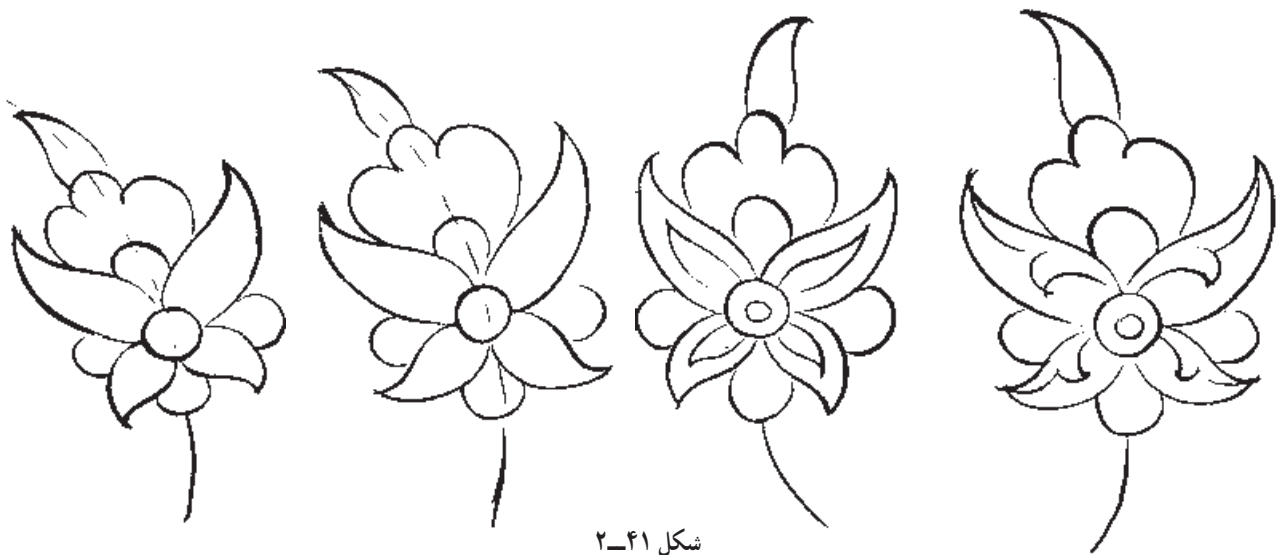
شکل ۲-۳۹

انواع تزیینات گل پروانه‌ای: برای ایجاد تنوع در شکل و حالت پرواز گل پروانه‌ای با تغییر حالت گل برگ‌های بالا و پایین، طرح‌های مورد نظر (مطابق اشکال زیر)، حاصل می‌گردد.

شکل ۲-۴۰

۱- معمولاً در طراحی‌های قرینه‌ای گاهی هنرجویان در کشیدن طرح‌ها در سمت راست یا چپ توانایی بیش‌تری دارند. برای ایجاد تعادل بین جهت‌ها، لازم است در بخش ضعیف‌تر تمرین بیش‌تری صورت پذیرد.

شکل ۲-۴۱

تذکر: برای ایجاد تنوع، با مطالعه‌ی گل‌های مشابه، شما نیز با ذوق و سلیقه‌ی خود گل‌های جدیدی را طراحی کنید. طراحی و ترکیب‌بندی گل پروانه‌ای بر روی بند: به شکستگی ساقه توجه شود.

شکل ۲-۴۲

طراحی برگ بزرگ

مطالعه و مشاهده‌ی نمونه‌های گوناگون گیاهان و مخصوصاً برگ‌ها در طبیعت، موجب انگیزش هنرمندان می‌شود تا در آثار خویش از نمونه‌های متنوعی استفاده کنند و بر غنا و تنوع آثار خویش بیفزایند و برای دل‌پذیر کردن طرح‌ها لازم است که دائماً به بازنگری و خلاقیت در آن‌ها بپردازند. از این رو، در طراحی برگ بزرگ با توجه به روش طراحی برگ ساده و کوچک و به دلیل طولانی و ساده بودن خطوط، ظرافت و زیبایی در برگ بزرگ از بین می‌رود، در این حال، برای ایجاد ظرافت و زیبایی

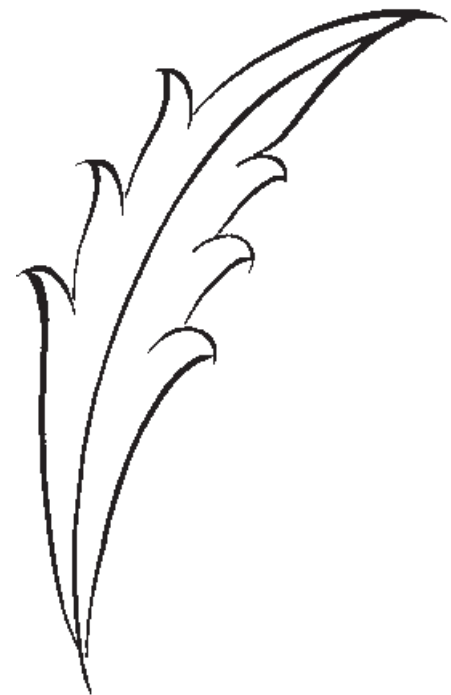
از فرم‌هایی نظیر دندانانه‌ها استفاده می‌شود.

روش طراحی برگ بزرگ

- ۱- طراحی خط محوری برگ؛
- ۲- طراحی خط بالایی و پایینی برگ شبیه برگ ساده ولی کشیده‌تر؛
- ۳- تقسیم برگ از پهن‌ترین بخش آن به دو قسمت و تعیین جای دندانانه‌ها (مطابق شکل)؛
- ۴- طراحی و جاسازی دندانانه‌ها.

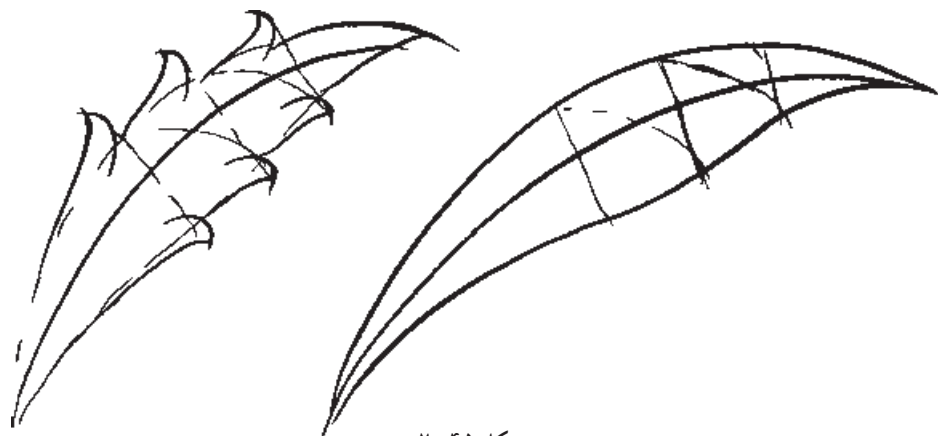
شکل ۲-۴۴

شکل ۲-۴۳

۲- اجرای تقسیمات بعدی متناسب با رشد و قانون طبیعی آن (بر این اساس، هرچه تعداد تقسیمات بیش تر می شود فاصله ی آنها کم تر می گردد). تقسیم بندی و طراحی مطابق شکل زیر.

توضیح: برای طراحی برگ های بزرگ تر و پیچیده تر، ابتدا روش فوق را اجرا می کنیم، سپس مراحل زیر را به آن می افزاییم.
۱- تقسیم برگ از پهن ترین قسمت آن

شکل ۲-۴۵

به نسبت بزرگ شدن برگ، تعداد دندان های آن زیادتر می شود و در ضمن تعداد برگ ها نیز می تواند افزایش یابد.

شکل ۲-۴۶

- ترکیب‌بندی و تعیین جای برگ بزرگ بر روی بند: ۲- جهت حرکت برگ بزرگ با قوس و جهت گردش بند تعیین محل و اجرای برگ بر روی بند دارای شرایط زیر مطابق است.
- است: ۳- استفاده از برگ بزرگ در وسط بند موجب از بین رفتن زیبایی و ظرافت طرح می‌گردد.
- ۱- محل استفاده‌ی برگ بزرگ بر روی بند، مانند غنچه‌ها، در سربندهای اصلی و فرعی است.

شکل ۴۷-۲

در این طرح محل استفاده‌ی برگ بزرگ را بر روی بند،
مانند غنچه‌ها، در سربندهای اصلی و فرعی مشاهده می‌نمایید.

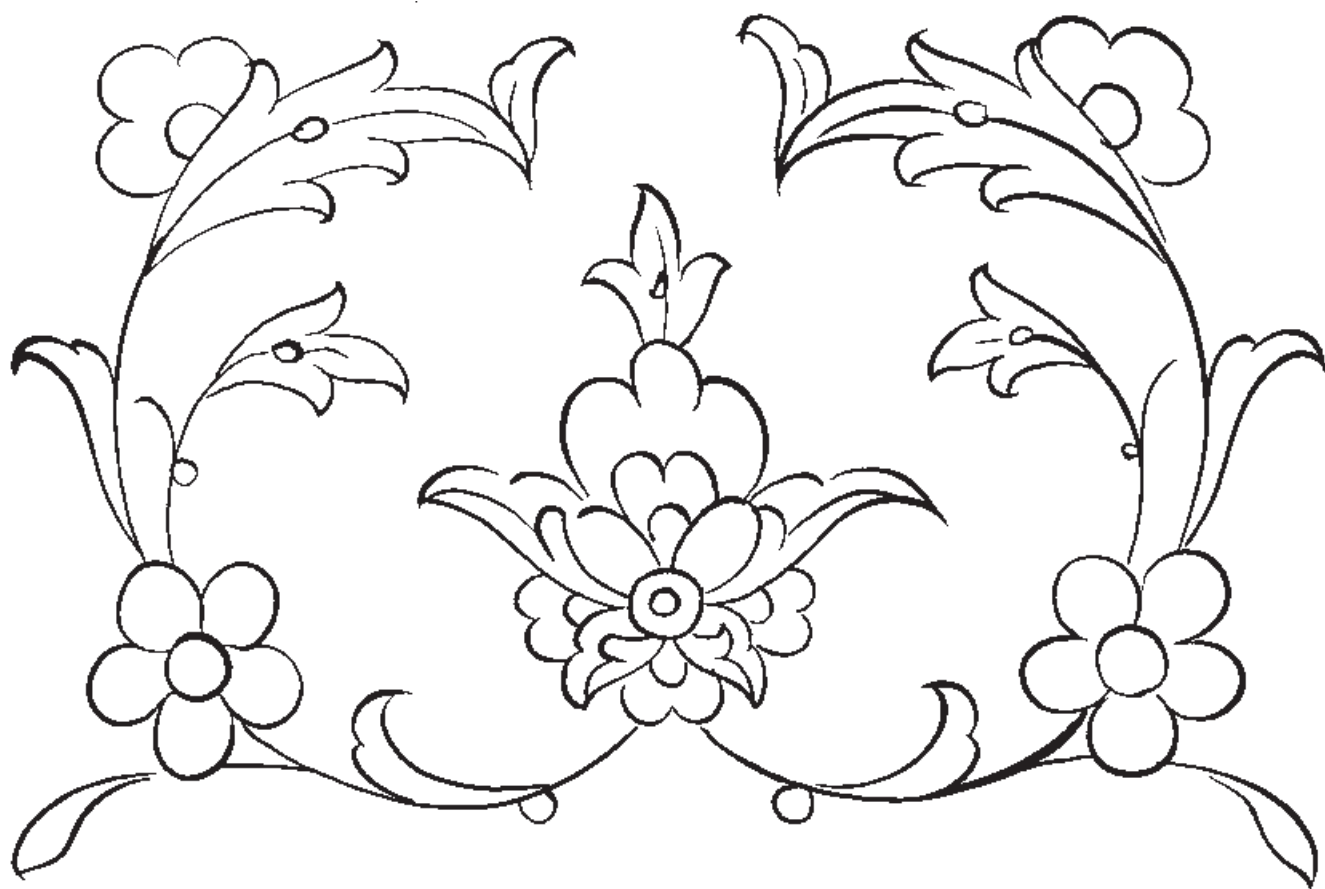
شکل ۲-۴۸

نمونه‌ی جهت حرکت برگ بزرگ، مطابق با قوس و جهت گردش بند، در طرح زیر اجرا شده‌است.

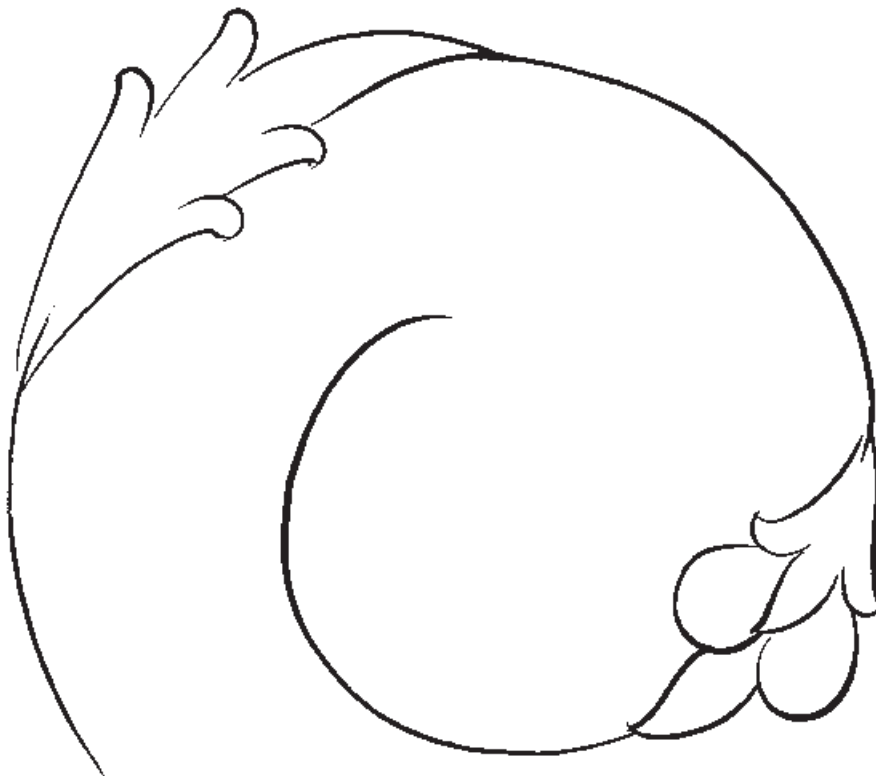

شکل ۲-۴۹

شکل ۲-۵۰

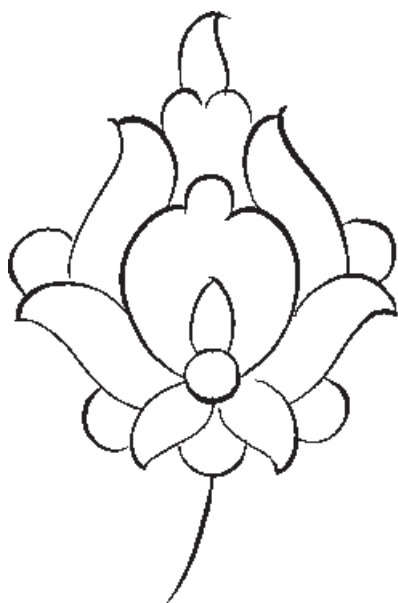
در طرح زیر چگونگی استفاده از برگ بزرگ در وسط بند را، که موجب از بین رفتن زیبایی و ظرافت طرح می‌گردد، مشاهده می‌کنید. هم‌چنین روش نامناسب نشان دادن برگ بزرگ و غنچه بر روی ساقه در این طرح به روشنی قابل درک است.

شکل ۲-۵۱

گل عباسی بزرگ

گل عباسی یا گل اناری از نمونه‌ی گل‌هایی است که از لحاظ سابقه و کاربرد، ریشه‌ی عمیقی در تاریخ هنر ایران دارد و از گذشته‌های دور در آثار هنری به چشم می‌خورد و از نمونه‌های بسیار پایدار و غنی طراحی سنتی ایران است، که هنوز هم با زیبایی تمام در آثار طراحان معاصر خودنمایی می‌کند. این گل، در طول زمان حیات خویش، دارای نام‌های مختلفی بوده که مهم‌ترین آن‌ها «گل شاه‌عباسی» یا «گل اناری» است.

شکل ۲-۵۲

مطالعه آزاد

آیا می‌دانید در طراحی گل‌های اناری از شکل میوه‌ی انار الهام گرفته‌اند؟

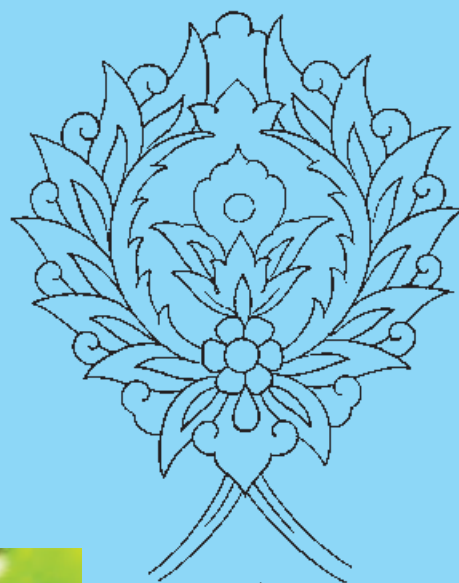
اگر با دقت به شکل اصلی این دسته از گل‌ها نگاه کنیم، طرح دلربای گل انار یا شکل دایره مانند انار و سرو تاج شعله مانند آن را خواهیم دید. استفاده از نقش انار در آثار و ابنیه ایرانی سابقه‌ی بسیار طولانی دارد. براساس یافته‌های باستان‌شناختی استفاده از نقوش اناری به حدود ۵ تا ۶ هزار سال پیش بازمی‌گردد و در اساطیر و هنرهای ایران باستان از منزلت و مقام والایی برخوردار بوده است.

انار در زمان‌های دور نشانه‌ی حاصل‌خیزی، برکت، باروری و فراوانی محصول بوده و به طور کلی مقدس شمرده می‌شده است. در دین اسلام از انار، به عنوان یک ماده‌ی آسمانی و میوه بهشتی یاد می‌شود. تقریباً تمام قسمت‌های درخت انار قابل استفاده است و خاصیت غذایی، دارویی و خوراکی دارد.

قابل ذکر است که درخت انار از گیاهان بومی ایران بوده و از کشور ما به سایر سرزمین‌ها برده شده است. این درخت، هم‌چنان، به صورت سنتی در باغ‌ها و حیاط خانه‌های ایرانی کاشته می‌شود.

طرح انار، گچ‌بری دوره‌ی ساسانی

طرح گل اناری

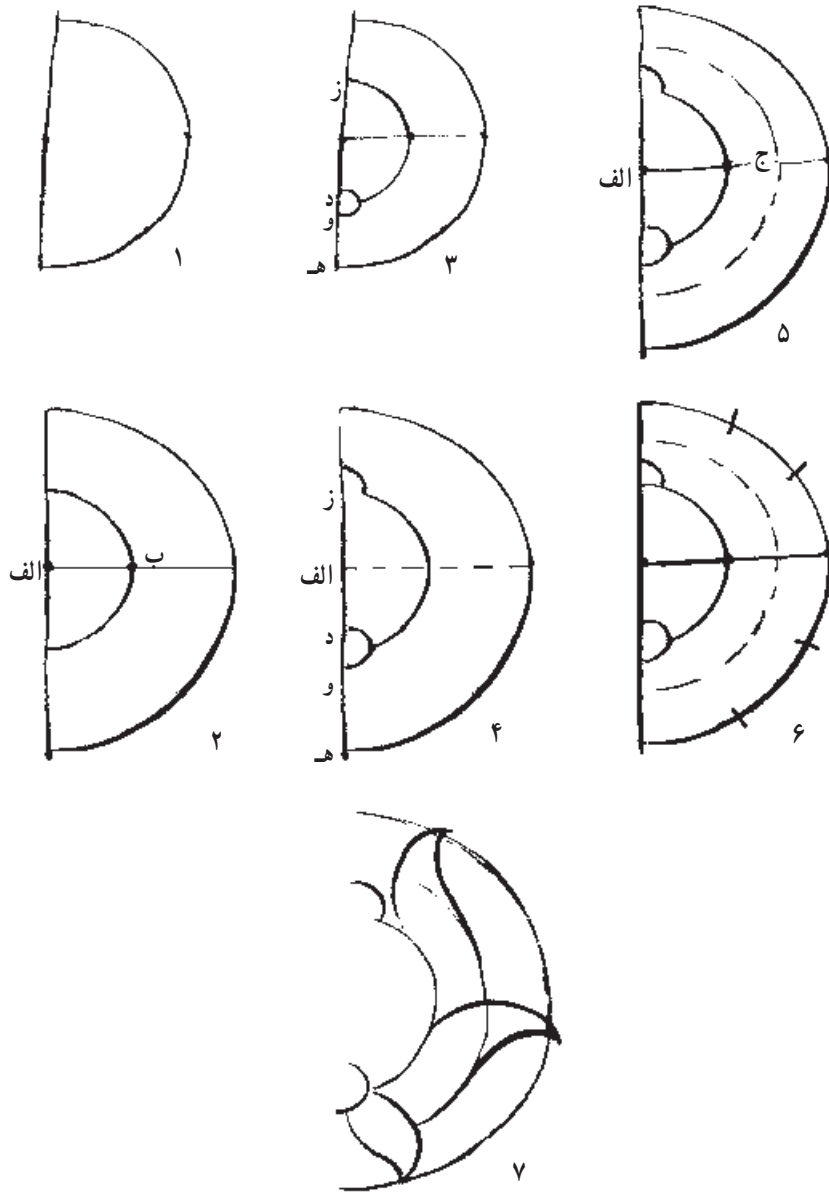

میوه انار

روش و مراحل طراحی گل عباسی^۱

- ۱- ابتدا نیم دایره‌ای به روش طراحی گل پروانه‌ای مطابق مرحله‌ی ۱ تا ۴ آن ترسیم می‌کنیم.
- ۲- نیم دایره‌ای مطابق شکل، از مرکز الف به شعاع ب ترسیم می‌کنیم.
- ۳- پاره خط د، ه را به سه قسمت مساوی تقسیم می‌کنیم و از نقطه‌ی (د) به شعاع (د، و) نیم دایره‌ای می‌کشیم.
- ۴- ربع دایره‌ای به شعاع (د، و) از مرکز (ز) در بالای

- قوس وسط ترسیم می‌کنیم.
- ۵- نیم دایره‌ای به شعاع (الف، ج) به صورت نقطه چین ترسیم می‌کنیم.
  - ۶- نیم دایره بزرگ را به شش قسمت مساوی تقسیم می‌کنیم.
  - ۷- گل برگ‌ها را به ترتیب و مطابق شکل از پایین به بالا و سپس برای تکمیل شکل گل، نیمه‌ی دیگر آن را مطابق روش فوق طراحی می‌کنیم.

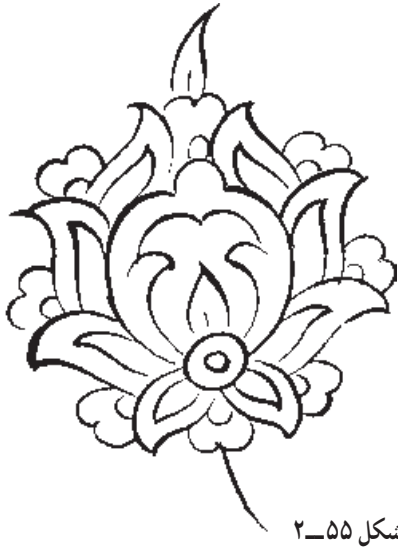

شکل ۵۳-۲

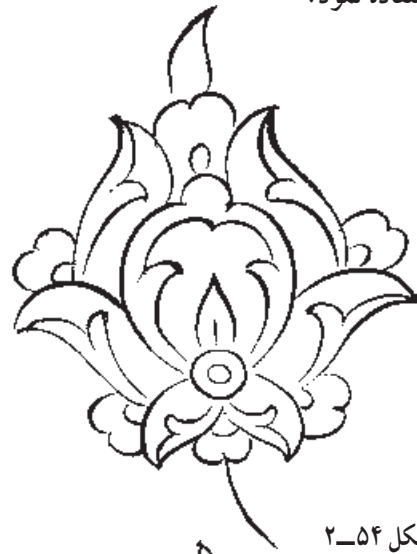
۱- این گل، به گل اناری یا گل پُرپر هم معروف است

تذکره: با افزایش گل برگ‌ها و تغییر تزیینات، می‌توان به گل‌های عباسی ظریف، متنوع و زیباتری دست یافت.

برای تزیین و تکمیل گل عباسی و پرکردن فضاهای باقی‌مانده داخلی گل، می‌توان از گل برگ‌های گل پنج‌پر (مطابق شکل) استفاده نمود.

شکل ۲-۵۵

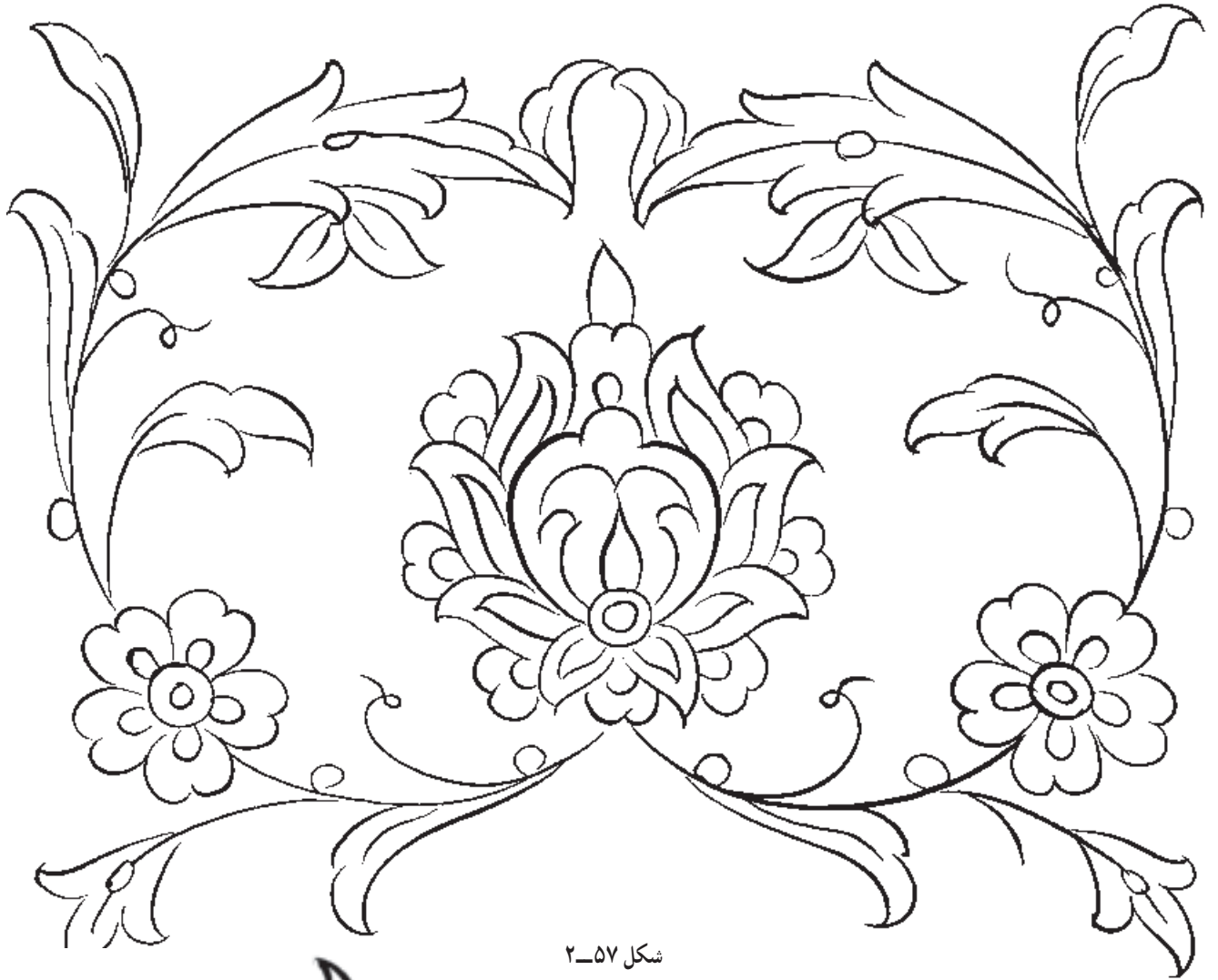

شکل ۲-۵۴

ترکیب بندی گل عباسی بر روی بند: روش ترکیب بندی
مباحث گذشته با گل عباسی بزرگ بر روی ساقه.
طرح شماره ۱ به روش آزاد

شکل ۲-۵۶

شکل ۲-۵۷

شکل ۲-۵۸

گل عباسی افشان (بازشونده): مفهوم افشان در این گل، به دلیل تفاوت حالت این گل با گل عباسی درس قبل، در این است که گل برگ‌های گل عباسی پشت سر هم به طور یک‌نواخت و یک اندازه «به جز گل برگ‌های پایین آن» قرار گرفته است ولی در نوع افشان منشأ رشد همه‌ی گل برگ‌ها از یک نقطه است و گل برگ‌ها در این گل، از کوچک به بزرگ به صورتی که احساس می‌شود گل افشان در حال باز شدن است در کنار یکدیگر قرار دارند.

روش و مراحل طراحی گل عباسی آفشان

۱- ترسیم نیم دایره و تعیین مرکز و شعاع عمود بر قطر آن

۲- شعاع نیم دایره را به دو قسمت مساوی (و نیمه‌ی

میانی را به چهار قسمت مساوی) تقسیم کنید.

مطابق شکل، نیم دایره‌ای به همان مرکز رسم و نیم دایره‌ی

کوچک پایینی و ربع دایره‌ی بالایی را مطابق دستور درس قبل

ترسیم کنید.

۳- نیم دایره‌ی بزرگ را به شش قسمت مساوی تقسیم و

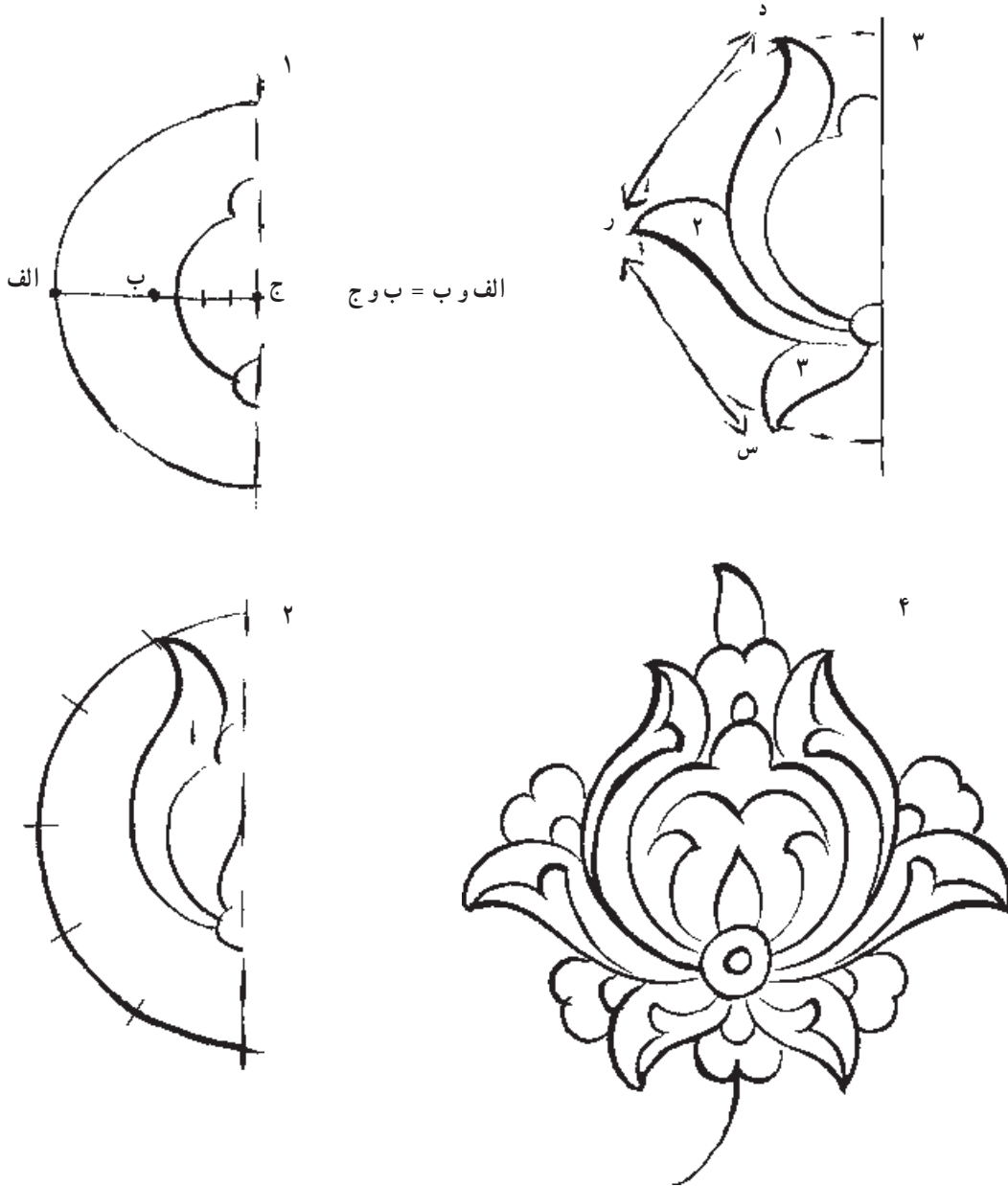
گل برگ‌ها را به ترتیب از بزرگ به کوچک و کوچک‌تر (مطابق

شکل) ترسیم کنید. فاصله‌ی گل برگ‌های «د،ر» مساوی «ر،س»

با یکدیگر مساوی است.

قرینه‌ی گل را به همین ترتیب تمرین و سپس شکل کامل

گل را طراحی کنید.

شکل ۵۹-۲

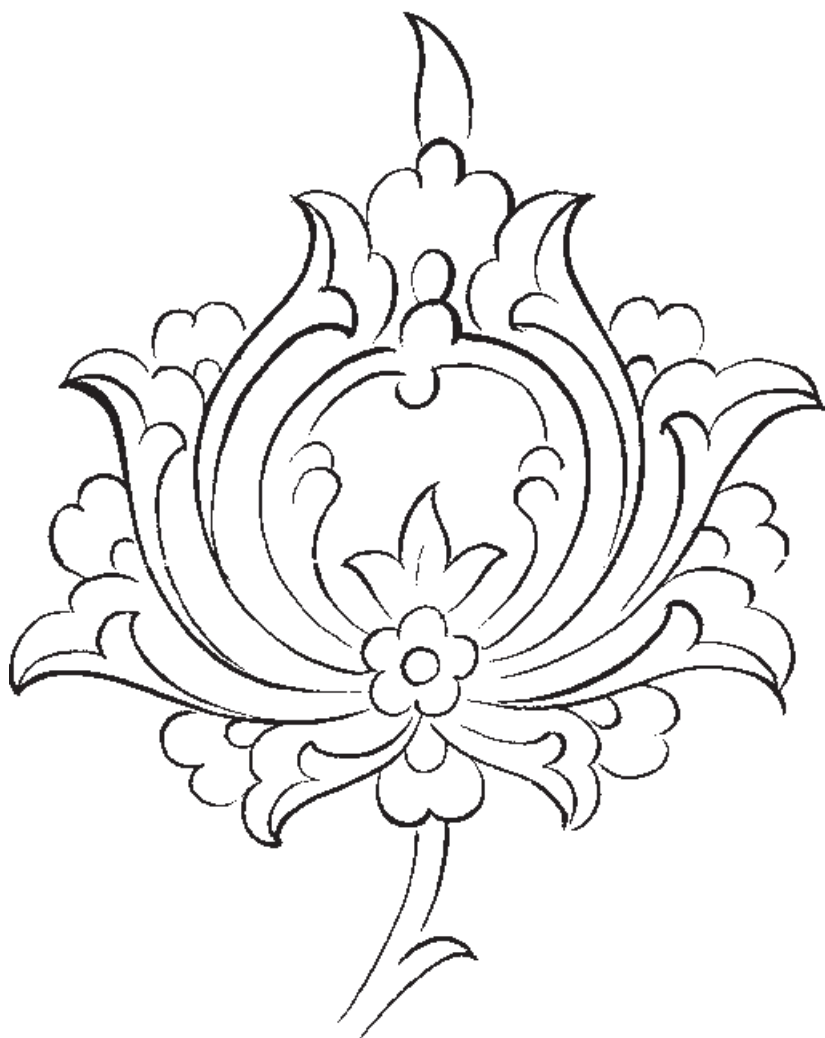
ترکیب بندی گل عباسی با عناصر دروس گذشته بر

روی بند

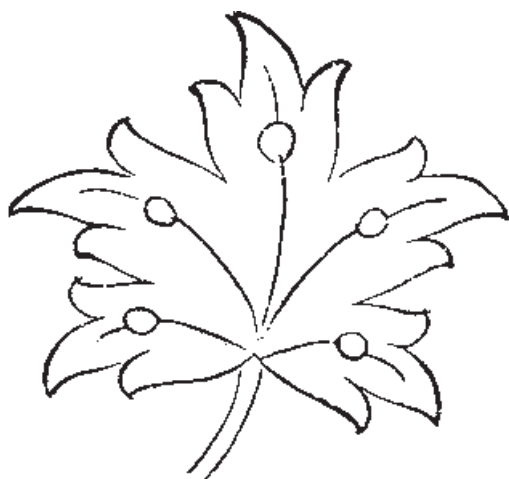
شکل ۶۰-۲

شکل ۶۱-۲ ساخت و ساز گل عباسی افشان

است که، بنا به ضرورت موقعیت، پس از توضیح درباره‌ی برگ‌های ساده در این مرحله به شرح آن می‌پردازیم.

شکل ۶۲-۲

برگ مو

برگ‌ها نیز مانند دیگر عناصر طبیعی جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ و هنر ما ایرانیان دارند. به قول سعدی شیرازی:

برگ درختان سبز در نظر هوشیار

هر ورقش دفترست معرفت کردگار

از این رو، برگ‌ها نیز همانند گل‌ها و غنچه‌ها، سرشار از لطافت و ظرافت و زیبایی‌اند و هریک به سهم خود تأثیر به‌سزایی در آفرینش هنری دارند.

بعضی از این گیاهان مانند برگ مو که مظهر سرسبزی درختان بهشتی است، متناسب با بینش و اعتقادات معنوی و مذهبی طراحان جایگاه رفیع‌تری را در طراحی سنتی یافته‌اند. برگ مو، یکی از برگ‌های پیچیده در بخش نقوش ختایی

- به گونه‌ای که قاعده‌ی آن عمود بر محور باشد؛
- ۳- تقسیم ارتفاع مثلث به دو قسمت مساوی و ترسیم خطی به موازات قاعده از نقطه‌ی تقسیم شده؛
- ۴- تقسیم خط به چهار قسمت مساوی؛
- ۵- طراحی برگ‌ها بر اساس شکل.

- برگ مو دارای انواع گوناگون از کوچک تا بزرگ است. از این رو، مناسب است که در طراحی، ابتدا از اندازه‌ی کوچک و ساده به بزرگ و پیچیده تمرین شود.
- روش و مراحل طراحی برگ مو
- ۱- ترسیم خط محور؛
- ۲- ترسیم مثلث متساوی الاضلاع بر روی خط محور

شکل ۲-۶۳

تمرین: به منظور کسب توانایی، توصیه می‌شود برگ کوچک را بدون طی مراحل فوق و آزادانه طراحی نمایید.

تمرین: برای طراحی یک برگ کوچک با استفاده از تقسیم بندی

شکل ۲-۶۴

۵

۶

۷

شکل ۲-۶۵

۳- ترسیم خطوط موازی با قاعده از نقاط تعیین شده و تقسیم هریک به ۴ قسمت مساوی (مطابق شکل زیر).

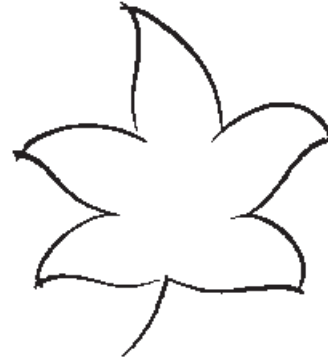

شکل ۲-۶۶

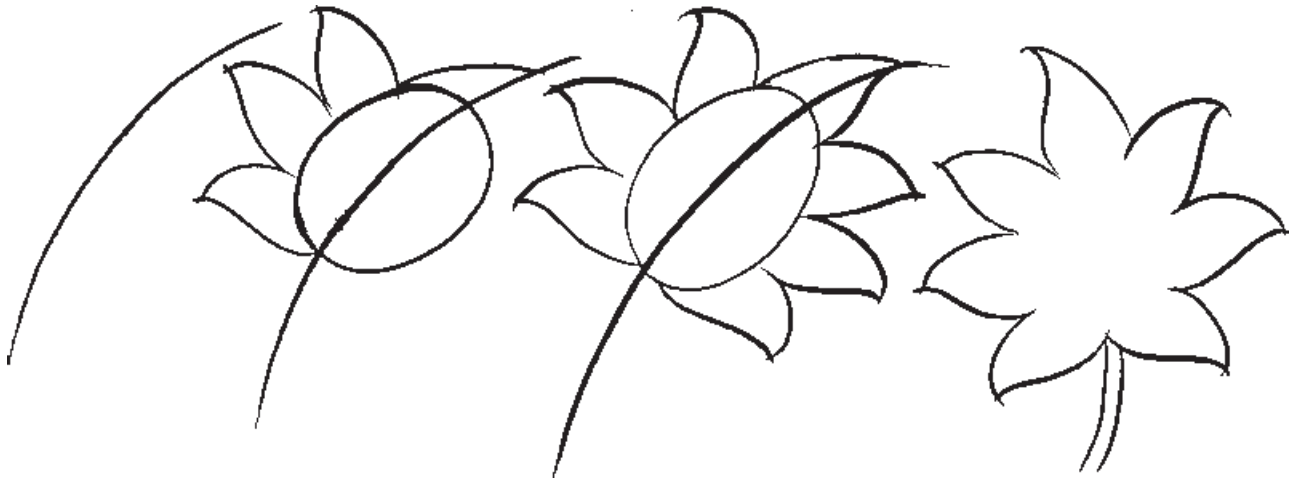
روش طراحی برگ موی پنج ترک

۱- مراحل ۱ و ۲ تکرار گردد.

۲- ارتفاع مثلث به سه قسمت مساوی تقسیم شود.

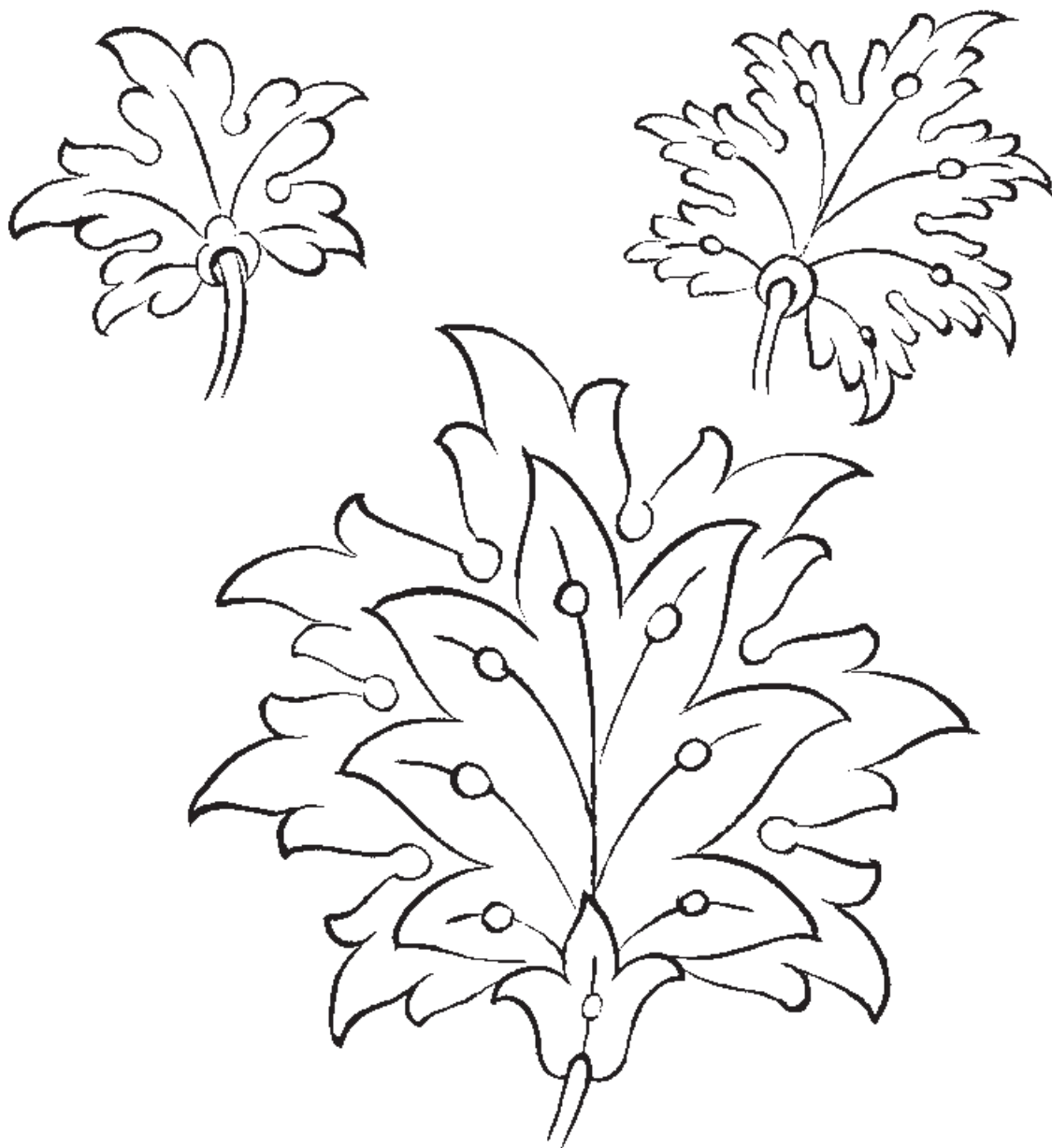

۴- طراحی ترک‌های بیش‌تر (مطابق شکل زیر).

شکل ۲-۶۷

یادآوری: برای ایجاد زیبایی و ظرافت در طراحی برگ موی بزرگ، از رگ برگ و دنداننه (مطابق شکل) استفاده شود.

شکل ۲-۶۸

روش ترکیب بندی و رعایت نسبت و تناسب برگ مو با عناصر تزئینی دیگر بر روی بند^۱.

شکل ۶۹-۲

۱- در ترکیب بندی، برگ مو از گل های عباسی بزرگ تر است.

خودآزمایی

- ۱- انواع برگ‌ها را نام ببرید و طراحی کنید.
- ۲- غنچه و انواع آن را طراحی کنید.
- ۳- روش‌های مختلف طراحی بند را شرح دهید.
- ۴- انواع بند را طراحی کنید.
- ۵- انواع ساقه را با روش‌های مختلف طراحی کنید.
- ۶- انواع گل‌ها را نام ببرید و طراحی کنید.
- ۷- ترکیب‌بندی‌های مختلفی از ساقه، برگ، گل و غنچه را اجرا نمایید.